

Статут (положення) релігійної організації як документ, що визначає її адміністративно-правовий статус

Проаналізовані вимоги діючого законодавства про свободу совісті та релігійні організації до статутів (положень) релігійних організацій та їх значення для адміністративно-правового статусу релігійних організацій, а також шляхи подальшого вдосконалення законодавства України про свободу совісті та релігійні організації.

The requirements of current legislation about the right of conscience and religious organizations to statute of religious organizations, and also way of further improvement of legislation of Ukraine about the right of conscience and religious organizations are analysed.

Ключові слова:
релігійні організації,
статут,
адміністративно-правовий статус

І. О. Пристінський,
адвокат, здобувач кафедри
адміністративного права
Харківського національного
університету внутрішніх
справ

Останнім часом спостерігається тенденція до зростання кількості релігійних організацій різного віросповідання, статуту яких зареєстровані в Україні. Відповідно до інформаційного звіту Державного комітету України у справах національностей та релігій «Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні», релігійна мережа в Україні станом на 1 січня 2009 р. представлена 55 віросповідними напрямками, в межах яких діє 34465 релігійних організацій (на 624 більше проти минулого року), в тому числі 33083 релігійних громад, 85 центрів та 255 управлень, 432 монастирі, 340 місій, 74 братства, 196 духовних навчальних закладів, 12633 недільні школи [1].

Тому цілком обґрунтовано нагальні проблеми, пов'язані з установчими документами релігійних організацій, привертають увагу як науковців, так і юристів-практиків.

Для створення будь-якої юридичної особи, зокрема, релігійної організації, перш за все, необхідне прийняття певного акту волевиявлення її засновників, який закріплюється в установчих документах.

Установчим документом кожної релігійної організації, відповідно до чинного законодавства про свободу совісті та релігійні організації, є статут або положення.

Слово «статут» перекладається з латини як «statuo» — ухвалювати, вирішувати. Одним зі значень цього слова є «положення, яке визначає порядок організації та діяльності окремих внутрішньодержавних та міжнародних організацій» [2].

У тлумачному словнику С. І. Ожегова *статут* — це встановлене державою чи громадською організацією зведення правил, які регулюють діяльність яких-небудь організацій [3].

Ст. 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» регламентує основні вимоги, які повинен містити саме статут (положення) релігійної організації [4]:

- 1) вид релігійної організації, її віросповідну приналежність і місцезнаходження;
- 2) місце релігійної організації в організаційній структурі релігійного об'єднання;
- 3) майновий стан релігійної організації;
- 4) права релігійної організації на заснування підприємств, засобів масової інформації, інших релігійних організацій, створення навчальних закладів;
- 5) порядок внесення змін і доповнень до статуту (положення) релігійної організації;
- 6) порядок вирішення майнових та інших питань у разі припинення діяльності релігійної організації.

Також ч. 2 ст. 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачено, що статут (положення) релігійної організації ухвалюється на загальних зборах віруючих громадян або на релігійних з'їздах, конференціях [4].

Рішення про ухвалення статуту (положення) релігійної організації оформлюється відповідним протоколом, який підписують, зазвичай, голова та секретар зборів. Оскільки законодавець закріпив мінімальну кількість засновників релігійної громади в кількості не менше 10 громадян, які досягли 18-річного віку, то цілком зрозуміло, що на загальних зборах віруючих повинна бути присутньою зазначена кількість засновників. Лише тоді вказані збори можуть вважатися легітимними.

На практиці в більшості випадків після прийняття статуту вищим органом релігійної громади він потребує подальшого затвердження, відповідно до власних канонічних норм, керівником відповідного релігійного об'єднання, до складу якого входить та чи інша релігійна організація. Однак, у випадку, коли релігійна організація чи громада є самостійною (автономною) та не входить до будь-якого релігійного об'єднання, в такому затвердженні статуту потреби не виникає.

У 2009 р. Міністерством юстиції України підготовлено проект Закону України «Про свободу совісті, віросповідання та релігійні організації». Що стосується статуту релігійної організації, то, згідно із законопроектом, він приймається на загальних зборах учасниками суспільства, а не «віруючими громадянами» — за редакцією Закону, що діє зараз. Окрім відомостей, передбачених нині чинним Законом, законопроект пропонує внести до статуту відомості про повне наймену-

вання релігійної організації та про порядок прийняття рішення про її припинення [5].

Одним із необхідних складових елементів адміністративно-правового статусу релігійних організацій, відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (далі — Закон), є зазначення у статуті (положенні) її виду, віросповідної приналежності та місцезнаходження. Видами релігійних організацій, згідно з ч. 2 ст. 7 Закону, є релігійні громади, релігійні управління і центри, монастирі, релігійні братства та місії, духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій [4]. З цього випливає, що в назві самої релігійної організації слід чітко зазначити її вид, визначений законодавством.

Віросповідна приналежність означає певну належність релігійної організації до тієї чи іншої релігійної конфесії, наприклад, християнської, зокрема, православної, католицької, мусульманської, караїмської, буддійської, крішнаїтської, іудаїстської тощо.

Юридична адреса релігійної організації повинна бути обов'язково відображена в її статуті (положенні) в зв'язку з тим, що за місцезнаходженням релігійної організації відповідні державні органи та органи місцевого самоврядування здійснюють свої контролюючі та наглядові функції, а також відбувається офіційне листування з юридичними та фізичними особами.

Відповідно до абз. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців», місцезнаходження юридичної особи — це адреса органу або особи, які, відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону, виступають від її імені [6].

Юридична адреса релігійної організації повинна підтверджуватися документально. Документами на її підтвердження можуть бути: свідоцтво про право власності на нерухоме майно (приміщення), договір оренди, договір про безоплатне користування релігійною організацією культовими будівлями та іншим майном, що є державною власністю, тощо.

Якщо релігійна громада реєструється за місцем проживання одного з її засновників, то на адресу реєструючого органу повинна бути надіслана заява за підписом усіх повнолітніх членів сім'ї, про те, що вони не заперечують проти надання їхньої адреси в якості юридичної для громади.

Місцезнаходження релігійної організації повинно містити її точну поштову адресу. Питання щодо фіксування місцезнаходження релігійної організації в статуті є доволі важливим, оскільки,

згідно з ч. 2 ст. 38 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», однією з підстав для ухвалення судового рішення щодо припинення юридичної особи, не пов'язаного з банкрутством юридичної особи, зокрема, є відсутність юридичної особи за вказаним її місцезнаходженням [6]. Хоча щодо релігійних організацій ця підстава може бути піддана певному сумніву, оскільки вичерпний перелік підстав для припинення релігійної організації в судовому порядку встановлюється Законом.

Не менш важливим є і питання щодо зазначення в статуті релігійної організації її найменування. Однак в Законі такої вимоги до статуту не передбачено. Водночас є цілком очевидним, що релігійна організація повинна мати назву, відмінну від назви інших, вже зареєстрованих, релігійних організацій. Існування релігійних організацій з тотожними назвами може ввести в оману як звичайних громадян, так і посадовців органів державної влади та місцевого самоврядування, тим більше за наявності такого розмаїття існуючих релігійних організацій різних конфесій в нашій державі.

Видається доцільним передбачити в Законі, що у випадку звернення засновників з відповідними заявами про реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій, що мають одну і ту саму назву, перевага повинна надаватися релігійній організації, яка першою подала заяву про реєстрацію. Крім того, треба встановити в Законі, що однією з підстав для відмови в реєстрації статуту є наявність зареєстрованої релігійної організації з найменуванням, яке тотожне найменуванню релігійної організації, яка має намір зареєструвати свій статут (положення). Також з найменування релігійної організації, вказаного в статуті, має бути зрозуміло, що організація є саме релігійною, а не громадською, адже багато так званих деструктивних сект є за своєю природою релігійними організаціями, а діють юридично як громадські організації, що є прямим порушенням чинного законодавства.

Наступним елементом адміністративно-правового статусу релігійної організації, закріпленим в чинному законодавстві, є відображення в статуті її місця в організаційній структурі релігійного об'єднання, тобто зазначення, яким саме структурним підрозділом релігійного об'єднання є релігійна організація: місцевим (релігійна громада, монастир та ін.) або регіональним (релігійне управління) чи взагалі релігійним центром.

Не знайшла свого відображення в чинному законодавстві низка положень щодо зазначення в

статуті релігійної організації органів її управління, їх компетенції, порядку прийняття ними рішень та порядку вступу громадян до релігійної організації та виходу з неї.

Зазвичай, органами управління будь-якої релігійної громади є: вищий орган — загальні збори членів громади, виконавчий орган — рада громади, та ревізійна комісія.

Вступ до більшості релігійних організацій здійснюється на підставі письмової заяви особи, яка бажає стати її членом. Така заява розглядається вищим органом релігійної організації, після чого приймається рішення про прийняття особи до цієї організації чи про відмову в її прийнятті. Подібним чином вирішується і питання про вихід осіб з релігійної організації.

В статуті релігійної організації повинен бути зазначений і її майновий стан, тобто сукупність її майнових прав та обов'язків. Релігійні організації мають право володіти, користуватися та розпоряджатися майном, яке належить їм на праві власності. Крім того, у встановлених законом випадках релігійні організації мають право користуватися на договірних засадах майном, що належить державним або громадським організаціям та окремим громадянам.

До речі, нещодавно Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права релігійних організацій на постійне користування земельною ділянкою», відповідно до якого релігійні організації мають право на постійне користування земельними ділянками для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, необхідних для забезпечення їх діяльності [7].

Потребують обов'язкового регламентування в статуті і права релігійної організації на заснування підприємств, засобів масової інформації, інших релігійних організацій, створення навчальних закладів.

Підприємства та засоби масової інформації можуть засновуватися релігійними організаціями виключно для виконання їхніх статутних завдань.

Слід зауважити, що не всі релігійні організації наділені правом бути засновниками інших релігійних організацій та навчальних закладів. За загальним правилом, засновниками таких релігійних організацій, як монастирі, релігійні братства, місії та духовні навчальні заклади, виступають релігійні управління та центри, об'єднання релігійних організацій. Щодо заснування підприємств, то вони можуть бути заснованими релігійною організацією будь-якого рівня.

Зміни та доповнення до статуту (положення) релігійної організації, як правило, приймаються вищим органом релігійної організації та реєструються в тому самому порядку, що й її статут.

Досить важливим є питання щодо визначення в статуті порядку вирішення майнових та інших питань у разі припинення діяльності релігійної організації. Це питання врегульоване ст. 20 Закону, відповідно до якої порядок вирішення майнових та інших питань у разі припинення діяльності релігійної організації встановлюється відповідно до її статуту (положення) і чинного законодавства [4].

Беручи до уваги, що релігійні організації є неприбутковими, тобто не мають на меті отримання прибутку, на них поширюється дія пп. 7.11.11. п. 7.11. ст. 7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», згідно з якою у разі ліквідації неприбуткової організації її активи повинні бути передані іншій неприбутковій організації відповідного виду або зараховані до доходу бюджету [8]. За таких обставин статут релігійної організації повинен відповідати цим нормам податкового законодавства. Отже, у випадку припинення релігійної організації вона може передати свої активи іншій релігійній організації, наприклад, релігійному об'єднанню, до складу якого вона входить, лише за умови, що це об'єднання включено у встановленому законодавством порядку до Реєстру неприбуткових організацій та установ.

Отже, *статут (положення) релігійної організації* – це єдиний установчий документ будь-якої релігійної організації, незалежно від конфесійної приналежності, який регламентує порядок її організації та діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок, що для більш детального регулювання положень діючого законодавства відносно статуту (положення) релігійної організації, слід внести відповідні доповнення до ст. 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації».

По-перше, вважаємо за потрібне доповнити п. 1 ч. 3 ст. 12 Закону словами «і найменування» після слів «вид релігійної організації».

По-друге, доповнити ч. 3 ст. 12 Закону пунктом 2–1) організацію органів її управління, їх компетенцію та порядок прийняття ними рішень; пунктом 2–2) порядок вступу до релігійної організації та виходу з неї.

По-третє, доповнити ч. 2 ст. 12 Закону абзацом 2 такого змісту: «В разі звернення засновників з відповідними заявами про реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій, що мають одну і ту ж назву, перевага повинна надаватися релігійній організації, яка першою подала заяву про реєстрацію».

По-четверте, доповнити ч. 1 ст. 15 Закону абзацом 2: «Наявність зареєстрованої релігійної організації з найменуванням, яке тотожне найменуванню релігійної організації, яка має намір зареєструвати свій статут (положення), є підставою для відмови в його реєстрації».

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Офіційний сайт Державного комітету України у справах національностей та релігій. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.scnm.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=131874&cat_id=45925&search_param=%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82&searchForum=1&searchDocarch=1&searchPublishing=1
2. Большая Советская Энциклопедия. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://bse.sci-lib.com/article106036.html>
3. Толковый словарь Ожегова С. И. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ozhegov.ru/slovo/56261.html>
4. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – Ст. 283.
5. «Монастырь Limited» [Электронный ресурс] / М. Бахолдина // Юридическая практика – 2006. – № 31(449). – Режим доступу: <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10006321>
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права релігійних організацій на постійне користування земельною ділянкою: Закон України від 15 січня 2009 р. // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 18.
8. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28 грудня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 4. – Ст. 28.